

Лодон ЛИНХОВОИН

*Ага-Хангилай эхин хургуулийн хурагшад
Санжиева, Цыдыгмункуева, Дансаранова,
Далбаев, Аюрзанаева гэгшэдтэ*

ХАЙРАТА ЗАЛУУ НҮХЭДҮҮД!

Амар сайн! Танай бэшэгыг абаһаар үни болооб. Тээд тэрэ дороо харюуень бэшэхэ забни болоогүй. Хүлисөөрэйгты. Нютагайнгаа хургуулида хүдэлһөөрни еж саг үнгэршөө, өөрөөшье үбгэ наһан болошооб, олон юумэн ханагданагүй, тиигээшье һаань ханаһан тэдыгээ бэшэбэб.

Мүнөөнэй Ага-Хангилай хургуули анха Ульдэргэ голой адагта Санжиин (Банзайн) Доржи гэжэ хүнэй гэртэ тогтоһон байгаа. Нэрлэхэдээшье “Ульдургын адагай хургуули” гэдэг хэн. Юрэ хэлэхэдээ Ульдиргэ гэдэг, ород үзэгээр бэшэхэдээ Ульдургэ, монгол үзэгээр бэшэхэдээ Ильдурга гэдэг байгаа юм. Түрүүшын багша Януарий Фёдорович Ларионов 3-4 жэл соо хүдэлөө хэн ха. Өөрөө Агын тосхондо түрэхэн, буряад хэлэ эрхим хайнаар мэдэдэг хүн байгаа. Нэгэ жэл тухай гү Гомбын Цырендоржи монгол үзэг зааһан байха. Оройдоо хэды үхибүүд хуража байһынь мэдэнэгүйб. Тон түрүүн иимэ хүнүүд дүүргэжэ гараа хэн: Дабаин Батор (хожомын БурЦИК-гэй түрүүлэгшэ болоо хэн), Балдано Цыгмыджаб (аймагай прокурор болоо), Жамбалдоржин Жамбал (аймагай милицин харюсалгата ажалшан болоо), Тарбын Дагба (аймагай НКВД-гэй начальник), Жаба Тудуб (с/соведэй түрүүлэгшэ), Найданай Батомүнхэ (бухгалтер). Эдэниие лэ хананаб.

Тэрэ сагта Ульдургын адагай бүлэг гэжэ байгаа. Бүлэг гээшэнь мүнөөнэй һомон. Ульдиргэ, Хулинда, Жэбхээһэн голнууд эхинүүдһээ адаг хүртэрөө, Агын гол Угалза хадын үбэрһөө доошоо Могойтын адаг (түмэр зам хүрэтэр), Хилгэндэһээ эхилээд доошоо урдаһаа ороһон голнууд, Хангилай шэлын үбэрэй голнууд (Зүүн Үбжэгээһээ эхилээд

Сагаан Шулуутай хүрэтэр) — иимэ нютагууд Ульдиргын адагай бүлэгтэ ородог нэн ха. Бүлэгэй зон хамтынгаа суглаагаар нургуули бариха гэжэ шидхэбэри гаргаад, зөөри татажа, Дондогрии уулын арада гэр барюулхадань, нургуулинь 1917 ондоо наа гү гэжэ нананаб зөөжэ ороһон байха. Хашаашье үгы, газаань амбар, сарай гэхэ мэтэ ондоо барилгашье үгы, гэрынь табхайхын тала дунда гансаараа тобхойжо байгша бэлэй. Зуугаад метрэй газарта Жалсабай Батынхи гэжэ нэгэ айл, нэгэ километр тухай Жадамбын Санжадоржынхи, тэдэнһээ бэшэ айл ойро нааша үгы байгаа.

Агын аймагай нургуулинууд 1920 ондоо сагаантанһаа тодхортожо орой болотор хаалтатай байһанаа, сагаантанай халахада нээгдээ нэн. Ульдургын адагай нургуулин багша Тугдэмэй Дугардоржи (Бамбуу) өөрынгөө дураар ажаллахаяа болижо, орондонь аймагай гэгээрэлэй таһаг намае томилоо нэн. Ноябрь һара соо нургуулияа тушаажа абаад, хэшээлээ эхилээ агша бэлэйб. Хоёрдохи багша хэрэгтэй аад, даб дээрэ олддоогүй хадань, гансаараа хүдэлхэ болобоб. Оройдоо гуша шахуу нурагшад ерэхэдээ, дүрбэн ондоо класста нураха зон байба. Тэдэнэйм дунда 17-18-тайшье хүбүүд бии нэн. Би өөрөө 19-тэй байгааб. Басагад гэжэ оройдоошье үгы нэн ха. Учебнигүүдшье үгы шахуу, тетрадь, саарһаншье оройдоо үгы аад, ехэл бэрхэтэй нэн. Нурагшадни 2-3, зариманиинь 5-6 километрэй (Жэбхээһэнэй адаг) газарһаа ерэхэ. Урогууднай 10 часай лэ үеэр эхилдэг нэн ха (нургуулидамнайшье, өөртэмнайшье часы гэжэ үгы нэн). Үдэрэй 4-лэ урок хэгшэ һэмди. Даб дээрэ ород хэлэн, буряад хэлэн, арифметикэ гурбые заадаг байгааб.

Иигэжэ гансаараа һара тухай ажаллаад байтарни, минии хара багын нүхэр, арба гаран жэлдэ сугтаа нураһан Сампилон Сультимые хоёрдохи багша болгон эльгээжэ, хэшээлнай тодхолоо оложо саашаа ябаба, 3-4-дэхи классуудтаа географи, естествознани, бүхы классуудтаа зураг, дуу заадаг болообди. Физкультурашье заадаг һэмди.

Тиигэжэ байтарнай үнгэрхэн жэлдэ 4-дэхи класс дүүргэһэн хоёр хүбүүдые (Нимын Дашицырен, Намжиин Намсарай) хоёрые эсэгэнэрын асаржа, 5-хи классай программаар хургыт гэхэдэнь, тэдэниие абаад 5 класстай болоо хэмди. Хойто жэлын 6-хи класста хургаад гаргаһамнай, тэдэнэрнай Агын хургуулин 7-дахи класста ороод, хожомын Улаан-Үдын педтехникумдэ, хуража багшанар болоо хэн.

Дүрбэн жэлдэ хүдэлөөб. Энэ зуура түрүүшын жэлдэнь Сампилонтой, хоёрдохи жэлдэнь Ринчино Норботой, хүүлшын хоёр жэлдэ Батоин Хандажабтай хүдэлөө хэм. Эдэнэр бултадаа өөрымнай нютагай, намтай сугтаа хураһан нүхэд байгаа. Энэ хүдэлжэ байха зуураа хургуулингаа Ульдургын адагай гэхэн нэрын адагай гэхэн нэрын адагай гээшын хаяжа, миин Ульдургын хургуули гэдэг болоо хэмди.

1924 оной намар ондоо ажалда абтахандаа, хургуулияа Цыденов Цыжиб гэжэ багшада тушаагаа хэм.

Минии хүдэлжэ байха үедэ иимэнүүд хүүгэдүүд хурадаг хэн (ханаһамни, мүнөө мэндэ ябаашад сооһоо): Жигмидон Нима, Дашиин Данзан, Жалсабон Дашидондок, Нимын Жалма, Гасаранай Бадмадоржи, Санжадоржиин Бадма. Ондоошье хүнүүд байгаа ёһотой, тээд ханагданагүй.

Энэ тэдыгээр дүүргэхэм. 1917-20 онудай үедэ багшалһан Түгдэмэй Бамбуу мүнөө Агын РТС-эй дэргэдэ байдаг. Анха хургуулин тогтоходо Ульдиргын адагта үбэлжээтэй баһан Сажын (Банзайн) Очир үбгэн колхоздоо байна. Эдэ үбгэдһээ асуугаа бол, хэрэгтэй юумэ хөөрэжэ болохо.

Хургуулингаа ойе тэмдэглэхэ гэхэнтнай ехэл хайн. Би ехэ баясанаб! Аргатай байбал ошохоб. Тээд хайнаар тэмдэглэхые хүсэнэб!

1964 оной февруалин 14